

УДК.:340.5

МАРЧЕНКО М.Г., старший викладач кафедри цивільного, господарського та кримінального права

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Анотація. У статті розглянуто особливості виконання судових рішень в Україні та за кордоном. Означено характерні риси виконавчого провадження на теренах нашої держави. Державна виконавча служба України в особі керівних посадовців цієї служби зобов'язана здійснювати постійний контроль за додержанням державними виконавцями положень закону, де реально встановлені ті чи інші права учасників виконавчого провадження. Внесено пропозицію щодо запровадження приватних судових виконавців.

Ключові слова: боржник, виконавче провадження, виконання судового рішення, державний виконавець, судове рішення, стягувач.

Аннотация. В данной статье рассмотрены особенности исполнения судебных решений в Украине и за рубежом. Определены характерные черты исполнительного производства на территории нашего государства. Государственная исполнительная служба Украины в лице руководящих должностных лиц этой службы обязана осуществлять постоянный контроль за соблюдением государственными исполнителями положений закона, где реально установлены те или иные права участников исполнительного производства. Внесено предложение о введении частных судебных исполнителей.

Ключевые слова: должник, исполнительное производство, исполнение судебного решения, государственная исполнительная служба, судебное решение, взыскатель.

Summary. In this article considered the features of enforcement of judgments in Ukraine and abroad. Determined basic features of the enforcement proceedings in our country. State Penitentiary Service of Ukraine, represented by senior officials of the service is obliged to exercise constant control over the observance of state executors of the law, which really established certain rights of enforcement. Proposals to introduce private bailiffs.

Keywords: debtor, enforcement Proceedings, execution, bailiff, adjudication, collector.

Виконавче провадження – це сукупність дій органів і посадових осіб, зазначених у Законі України «Про виконавче провадження», спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб і в межах повноважень, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до нього та інших законів (стаття 1 цього Закону) [1].

Виконавче провадження – це найважливіша стадія на шляху відновлення порушених прав і свобод особи. Для здійснення цього процесу в державах діють спеціальні служби, на які покладено примусове виконання рішень судів. Кожна країна має своє виконавче провадження, по-різному сформовані інституції примусового виконання, вони мають визначені законом повноваження. Право будь-якої держави відповідає тим правовим традиціям та особливостям соціально-економічного і політичного життя суспільства, що склалися на певному етапі його розвитку. Тому і виконавче провадження кожної країни має свої характерні особливості [2].

Виконавче провадження розглядалося досить широко і досить уважно радянськими та сучасними науковцями. Аналіз наукових досліджень і публікацій останніх років показує, що ці проблемні питання розглянуто в працях М. Гурвича, М. Юкова, М. Треушнікова, В. Шерстюка, В. Беяневича, Д. Притики, В. Сухонос, М. Титова,

В. Щербини, С. Фурси, С. Щербак, В. Чернадчук, А. Авакяна, Г. Ткачової, В. Кузнецова, А. Авторова, В. Тісногуз, Є. Новосельцева, Н. Вареник та інших науковців і висококваліфікованих практиків. Проте дослідження та виділення особливостей виконання судових рішень в Україні та за кордоном на сьогодні є недостатнім.

Метою статті є організаційно-правове дослідження інституту виконання судових рішень сучасних демократичних країн. Об'єктом дослідження є процес діяльності інституту виконання судових рішень. Предметом дослідження є форми організації та функції інституту виконання судових рішень.

Виконавче провадження є заключною стадією не лише цивільного або господарського процесу (щодо виконання судових рішень), але і кримінального (кримінально-виправного) – у частині майнових стягнень та конфіскації майна згідно з вироком суду, адміністративного (щодо стягнення штрафів і конфіскації предметів, визначених у постанові, а також інших законів, за якими на органи державної виконавчої служби покладено виконання визначених цими законами рішень відповідних органів (посадових осіб) тощо.

Законом України «Про державну виконавчу службу» визначено, що примусове виконання рішень здійснюють державні виконавці відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, підрозділу примусового виконання рішень відділів державної виконавчої служби Головного управління юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських управлінь юстиції, районних, міських (міст обласного значення), районних у містах відділів державної виконавчої служби.

Згідно зі статтею 4 Закону України «Про державну виконавчу службу» державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу [3].

Статтею 124 Конституції України визначено, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [4].

М. Титов визначає виконання судових рішень як самостійне та важливе процесуальне провадження з реалізації прав сторін (підтверджених відповідним рішенням), яке має свої стадії: порушення виконавчого провадження, добровільне та примусове виконання, поворот виконання, припинення виконавчого провадження [5, с. 166].

Різний характер відносин, що мають місце при здійсненні правосуддя та у виконавчому провадженні, виявляв М. Гурвич, який вважає, що виконавче провадження не входить до складу діяльності суду і стає щодо неї «чужорідним клином» [6, с. 28].

Законом України «Про виконавче провадження» визначено перелік виконавчих документів за рішеннями, що підлягають виконанню органами державної виконавчої служби [1]. Крім того, Законом законодавчо закріплено вимоги до виконавчих документів – перелік обов'язкових реквізитів, відсутність яких виключає здійснення виконавчого провадження.

Слід зазначити, що працівник органу державної виконавчої служби зобов'язаний сумлінно виконувати службові обов'язки, не припускати в своїй діяльності порушення прав громадян та юридичних осіб, гарантованих Конституцією та законами України. Виконавче провадження відкривається державним виконавцем на підставі відповідного та належним чином оформленого виконавчого документа, за заявою стягувача або його представника, за заявою прокурора, в інших передбачених законом випадках.

Учасниками виконавчого провадження є державний виконавець, сторони, представники сторін, експерти, спеціалісти, перекладачі, суб'єкти оціночної діяльності – суб'єкти господарювання.

Сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа, на користь чи в інтересах якої видано виконавчий документ. Боржником є фізична або юридична особа, яка зобов'язана за рішенням вчинити певні дії (передати майно, виконати обов'язки, передбачені рішенням) або утриматися від їх учинення. У виконавчому провадженні можуть брати участь кілька стягувачів або боржників.

Статтею 25 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що державний виконавець протягом трьох днів з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження [1].

Передбачено спеціальний інститут – забезпечення виконання рішення, право застосування якого у виконавчому провадженні до цього часу недостатнім чином використовується стягувачами. А саме: за заявою стягувача державний виконавець постановою про відкриття виконавчого провадження має право накласти арешт на майно боржника (крім коштів) та оголосити заборону на його відчуження. Одночасно з винесенням такої постанови державний виконавець може провести опис і арешт майна боржника в порядку, визначеному Законом України «Про виконавче провадження».

Варто зазначити деякі особливості виконання судових рішень залежно від того, до якої правової сім'ї належить певна країна. Так, примусове виконання рішень судів та інших органів у США регулюється на федеральному рівні Федеральними правилами цивільного судочинства. Але в кожному штаті є свої правила, і тому визнання та виконання рішення одного штату в іншому здійснюється в позовному порядку, але в деяких штатах достатньо пройти реєстраційну процедуру.

У Сполучених Штатах Америки немає єдиної системи виконання рішень. Примусове виконання рішень судів та інших владних органів можуть здійснювати Федеральна Служба Маршалів (the U. S. Marshals Service), що виконує рішення судів федеральної ланки або найбільш складні рішення інших судів (за дорученням цих судів). Маршали мають досить значні повноваження: наприклад, для гарантування безпеки свідків вони можуть надавати їм нові документи і сприяти проведенню пластичних операцій для зміни зовнішності; також займаються транспортуванням ядерних боєприпасів, беруть участь в операціях Інтерполу [7].

Служба шерифів (the sheriffs office) провадить виконання рішень судів штатів. Шериф тут – виборна посадова особа, державний службовець і відповідає за громадський порядок на території відповідної громади (тобто має поліцейні функції).

Агенції зі стягнення – недержавні органи, що здійснюють неформальний тиск на боржників. Засобами тиску можуть бути письмові звернення до боржників або повідомлення про неплатоспроможність в агенцію кредитних відомостей. Агенції зі стягнення діють на підставі ліцензій і можуть мати в штаті адвокатів і приватних слідчих. Агенції кредитних відомостей на запит кредитора надають відповідні довідки з позитивним або негативним рейтингом особи. У разі негативного рейтингу особи відмовляють у наданні кредитної картки. Позитивний кредитний рейтинг досить важливий, оскільки 85 % розрахунків громадян здійснюється кредитною карткою. Тобто це досить вагомий аргумент впливу на майбутнього боржника. У Каліфорнії, наприклад, рішення судів можуть виконувати констеблі – штатні працівники суду, підпорядковані суддям і судовим приставам.

Суди видають виконавчі документи тільки за письмовою заявою стягувача або його адвоката. Після отримання виконавчого листа стягувач направляє боржнику

повідомлення про виконання та довідку про наявність усього майна та доходів, яку боржник повинен заповнити та протягом 20 днів повернути суду і стягувачу. У довідці боржник сам визначає перелік майна, на яке може бути звернуто стягнення, однак стягувач іноді вправі вибрати, на яке саме майно слід звернути стягнення. Будь-які виконавчі дії щодо майна боржника стягувач обов'язково авансує, але з часом ці витрати будуть покладені на боржника. Якщо боржник відмовляється розкрити відомості про своє майно, він може бути оштрафований (штраф може стягуватися щодня) або ув'язнений за неповагу до суду (це є засобом примусу, а не покарання). Боржник буде звільнений лише тоді, коли надасть відповідну інформацію. Кримінальну ж відповідальність за невиконання рішення суду не передбачено.

У разі наявності декількох стягувачів, стягнуті кошти виплачуються в порядку календарної черговості залежно від дати постановлення рішення (це властиво англосаксонській системі).

Майже 75 % рішень судів виконуються за рахунок страхових компаній. Заробітна плата судових виконавців віднесена до судових витрат, які покриває сторона, на користь якої винесено судові рішення [8, с. 249].

Порядок виконання рішень у Німеччині регламентується Цивільним процесуальним кодексом (книга восьма), де зазначено загальні положення виконавчого провадження, види виконавчого провадження, звернення стягнення на грошові кошти боржника та інше майно тощо [9].

Рішення виконують реєстратори того суду, на території якого провадяться виконавчі дії. Реєстратори діють на підставі спеціального сертифікату, який надає відповідне право на виконання.

Для виконання мають бути в наявності такі посилання: сторона повинна мати остаточне рішення за справою; рішення має містити вказівку про виконання; рішення з вказівкою про виконання має бути вручено стороні, проти якої воно постановлено.

Що ж до Російській Федерації, то організація діяльності та компетенція російських судових приставів мають багато спільних рис із державними виконавцями України. Очолює службу судових приставів заступник Міністра юстиції Російської Федерації – головний судовий пристав. Служба судових приставів має три рівні: вищий – Департамент судових приставів Міністерства юстиції, який очолює заступник головного судового пристава; середній – служба судових приставів органів юстиції федеральних суб'єктів, якими керують головні судові пристави суб'єктів федерації; низовий рівень – це районні та міжрайонні підрозділи судових приставів, на чолі зі старшими судовими приставами. Принциповою відмінністю є те, що рішення військових судів тут виконують судові пристави військових судів. Територіальні підрозділи цієї служби не є юридичними особами, тобто не мають достатньої самостійності.

Цікавою особливістю служби судових приставів є наявність двох посад: судових приставів – виконавців, які виконують рішення судів та інших владних органів, і судових приставів, які забезпечують установлений порядок діяльності судів (безпеку суддів, свідків та учасників процесу; виконання розпоряджень суддів; застосування процесуального примусу до підсудного; охорону будівель, примусове приведення осіб до суду тощо). Судові пристави мають право попереджати та припиняти злочини, але не можуть здійснювати оперативно-розшукову діяльність і дізнання (але вони можуть застосовувати фізичну силу, вогнепальну зброю та спеціальні засоби при виконанні своїх обов'язків у порядку, встановленому законом).

Порядок вчинення виконавчих дій аналогічний нашому. Цікаво, що судовий пристав-виконавець має право закінчити виконавче провадження в разі надіслання

виконавчого документа до бухгалтерії організації за місцем роботи боржника. Значною у виконавчому провадженні є роль суду. Так, рішення про зупинення або припинення провадження приймаються тільки судом [8, с.257]. Виконавчий збір становить 7% від суми стягнення, а за немайновим рішення – 5 мінімальних розмірів оплати праці, з юридичних осіб – 50 мінімальних розмірів. Оскарження дій або бездіяльності судового пристава можливе тільки до суду (інша процедура не передбачена). Порядок примусового виконання регулюється законами «Про виконавче провадження» та «Про судових приставів», які набули чинності 6 листопада 1997 р. [10].

Таким чином, провівши дослідження щодо виконання судових рішень в Україні, Сполучених Штатах Америки, Німеччини та Росії, а також розглянувши думки вчених, хотілося б зазначити, що є певна частина держав (переважно країн континентальної Європи), де судові виконавці не перебувають на державній службі, а є приватними особами, які працюють на підставі ліцензії; в інших країнах судові виконавці є державними службовцями.

Основні відмінності виконавчого провадження в розглянутих країнах полягають в організаційно-правових формах служб примусового виконання рішень, а також у ступені контролю суду за діяльністю судових виконавців (у країнах континентальної системи права вплив і контроль за діяльністю судових виконавців з боку суду є значно більшим, ніж у США та Англії). Провідну роль у виконанні рішень судів у Європі та США відіграють страхові компанії, що в Україні та Російській Федерації не передбачено.

Оскільки Україна перебуває в процесі реформування свого законодавства та його адаптації відповідно до європейського законодавства, необхідно на законодавчому рівні дозволити створення та діяльність служб приватних судових виконавців. Зазначене мало позитивний вплив на європейське співтовариство і стало б передумовою вступу нашої держави до Міжнародного союзу судових виконавців.

Використана література

1. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.99 р. №606-XIV // ВВР. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
2. Ткачева Т. Организация исполнительного производства за рубежом / Т. Ткачева // Юстиция Беларуси. – 2006. – № 9. – С. 16.
3. Про державну виконавчу службу : Закон України від 24.03.98 р. № 202/98-ВР // ВВР. – 1998. – № 36-37. – Ст. 243
4. Конституція України : Закон України від 28.06.96 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Арбітражний процес : навчальний посібник. – Х. : Консум, 2001. – 432 с.
6. Гурвич М. Особые производства в гражданском процессе / М. Гурвич. // Соц. законность. – 1958. – № 8. – С. 28.
7. Вареник Н. Про судового пристава / Н. Вареник. – Режим доступу : [//www.dt.ua/1000/1050/52176](http://www.dt.ua/1000/1050/52176)
8. Державна виконавча служба України. – К. : Алерта, 2004. – 564 с.
9. Давтян А. Гражданское процессуальное право Германии / А. Давтян. – М. : Юрид. лит., 2000. – 342 с.
10. Комментарий к Федеральным Законам “О судебных приставах”, “О исполнительном производстве”. – Режим доступу : [//www.oruqic.h8.ru/index.php?m=28&=law8h=12](http://www.oruqic.h8.ru/index.php?m=28&=law8h=12)
11. Универсальная десятичная классификация. – Режим доступу : [//www.pu.virmk.ru/doc/UDK](http://www.pu.virmk.ru/doc/UDK)